

Tonca iz lonca.

Nenavadna zgodba iz starih časov.

12.

judje so pospravljali zadnje jesenske pridelke. Megle so se vlačile ob gorah in legalé na polja. Vrane so v velikih jatah priletale na njive in travnike, stikale za hrano in kadar je katera opazila kakšno nevarnost in vzletela, so druge za trenutek postale in se nato tudi dvignile ter se spustile na to ali ono drevo, ki je kakor gorelo v svojem orumenelem listju sredi polja.

Top top, top top, top top . . .

Vrane so vzletele in zakrakale, kakor bi vso okolico opozarjale na nevarnost.

Ljudje na njivah so se vzravnali in pogledali proti gradu. Kdo jezdi z gradu, jih je imelo.

Izmed drevja je po grajski poti pritopotal vranec in na njem — graščak.

Ali vidijo prav?

»Graščak?«

»Graščak!«

Groza je spreletela ljudi. Vrane krakajo in se derejo.

»Umr! je!«

»Spomin!«

»Vica se že prvo uro, preden se mu je shladilo truplo!«

Ljudje se pokrižujejo.

Vranec pritopota v polje. Ljudje iz navade, a strahoma pozdravljajo in izpod čela opazujejo graščaka. Roke ima zdrave in v eni drži vajeti, v drugi bič, s katerim jih je tolikokrat na svojih pojezdih oplazil. Noge ima v visokih škornjih in z ostrogami vzpodbada konja. Seve, po smrti se ne pokaže z odgnitimi rokami in nogami . . . V obraz ni kar nič hud. Smeji se. Ali ne trpi, ali se ne vica, kakor je zaslužil? O, saj tudi govori. Tam pri onih se je ustavil. Nič ni zamahnil z bičem. Tudi ljudje se smejejo. Kako, da se ga ne bojijo?

Konj z graščakom odtopota proti fari.

»Saj je živ,« gre med ljudmi.

»Da je ozdravel?« se začudeno vprašujejo.

»Ni ga spoznati. Ves drugačen je, prijazen, ljubezniv,« pripovedujejo tisti, katere je ogovoril in so z njim govorili.

»Bolezen ga je spremenila. Bog daj, da bi tak ostal!« želijo drugi. In je šlo potem po vasi od hiše do hiše, da je graščak ozdravel in da je zdaj tudi on prijazen, kakor je valpet in biriči izza poletja . . .

In potem je bilo treba odrajtati desetino.

Potrti, žalostni so hodili ljudje v grad, vračali so se veseli, celo peli in vriskali so.

»Še se godijo čudeži!« so bili prepričani in se čudili, ko so v gradu obdržali samo tretji del od tega, kar so prinesli.

Košanovi in Tonca in Grapar se niso čudili, samo veseli so bili.

Pa so prišli Košanovi kmalu potem v zadrego.

Tudi gospod, gospod fajmošter se je čudil. Čudil se je tisti dan, ko je bil odšel Bernardek in je potem na vrtu pobiral jabolka in je prihajal v vas graščak. Pred vratom je ustavil konja in ga prvi pozdravil.

»Kako se uči fantek?« je vprašal s konja.

»Dobro, gospod grof,« mu je odgovoril in pustil jabolka in stopil k ograji, da bi grofu priporočil Bernardka, da bi smel v šole.

»Potem je pa prav, da ga da Košana v šole,« je menil grof, preden je mogel gospod prositi.

»Prav, prav, samo če bi smel, gospod grof,« je gospod narahlo poskusil s prošnjo.

»Saj mu nihče ne brani. Le dobro ga pripravite, gospod župnik!« je dejal graščak, pozdravil in vzpodbodel konja.

Takrat se je čudil gospod in drugi dan vesel povedal Bernardku, da bo smel v šole. Bernardek je rekel, da že ve, da mu je oče povedal, ki je bil v gradu in je ozdravil graščaka. Gospod je majal z glavo in se čudil.

Potem je prišla nedelja in gospod se je spet čudil. Trideset let je že pasel duše v tem kraju in vseh trideset let ni videl graščaka v cerkvi. Pa je tisto nedeljo prišel in je lepo klečal v grajski klopi, kjer je prejšnje čase klečala vedno samo grajska gospa.

In po maši! Gospod kar ni mogel verjeti. Graščak je prišel v župnišče in je plačal za mašo za rajnko gospo in še za rajnkega Košana.

»Tisti krajcar me peče, čeprav sem zanj že hudo trpel. Rajnki mi je odpustil, njegov sin me je ozdravil, ko ni bilo nobene pomoči več,« je povedal in priznal graščak.

Vsemu temu se je stari fajmošter čudil in zato je tudi sklenil, da stopi h Košanovim v Srednjo vas in poizve, kako je bilo z graščakovim ozdravljenjem.

In je res stopil in se nepričakovano oglasil pri Košanovih, ki so prišli zato v zadrego.

Vsi so bili v izbi, ko so zagledali skozi okno, da prihaja gospod.

»Gospod, gospod!« je zaklical Bernardek, ki ga je prvi zagledal.

»Joj, pa ne da gre k nam!« je bila mati vsa iz sebe in brž začela pospravljati, da bi bilo v izbi vse lepo in pri kraju, če bi res prišel.

In so vsi gledali, ali zavije s poti na stezo, ki drži k hiši.

In je zavil.

»Res gre k nam,« je ugotovil Košana. »Sitno je! Bernardek, pa bi povedal, da gospod pridejo! Pripravili bi se ... Tonca bi se moral pripraviti ...«

»Nič mi niso rekli,« je odgovoril Bernardek, Tonca pa ni razumel, kaj naj bi se bilo treba pripraviti.

»Kako naj se pripravim?« je vprašal.

»Neviden bi moral postati,« je povedal Košana, kaj bi želel, da se reši zadrege.

»Potem bi me gospod ne videli in ne mogel bi govoriti z njimi,« se je Tonca našobil.

Košana ni utegnil več govoriti, zakaj gospod je že stopil v hišo in se oglašil v veži.

»Kje pa ste, kje pa ste?« je spraševal.

Košanka je hitro odprla vrata iz izbe in mu šla naproti, mož pa je stopil samo v vrata in zaklical:

»Tu smo, gospod. Kar noter vstopite!«

In je gospod vstopil. Košanka se je začela opravičevati, da je vse narobe in je še s predpasnikom obrisala klop, kamor naj bi gospod sedel.

Bernardek je lepo pozdravil in za njim se je oglašil Tonca kakor odmev.

»O, o, o ... To je tisti Tonca, o katerem mi je pravil Bernardek? Saj je povedal, da je majhen, a da je tako majhen, si nisem mislil,« je veljala prva gospodova pozornost Toncu, ob čemer je Košanova zadrega še bolj rastla.

Da, to je Tonca, gospod. Majhen je, pa je bister!« je rekel Košana,

ker je moral nekaj reči.

»Piccolo homo, grande canaglia,« hohoho ... « se je zahahljal gospod, ne da bi se še kaj zmenil za Tonca.

Sedel je na klop.

»Prišel sem, Košana, da mi poveš, kako je bilo v gradu, ko je graščak ozdravel, pa še, da se pomenimo, kdaj naj bi odpejli Bernardka v šole,« je gospod nato povedal, zakaj je prišel.

In Košana je začel pripovedovati od kraja do konca. Vse je povedal po resnici in pravici, samo ko je govoril o Toncu, se mu je zatikalo in ni vedel, ali bi s pravo besedo na dan ali ne. Pa je le.

Vsi so ga poslušali, a Košana sam in žena in Bernardek in Tonca so gledali gospoda in vse je zaskrbelo, ko je gospod začel majati z glavo in ostro pogledal Tonca.

»Tako, tako?« je rekel gospod, ko je Košana končal. In je vstal in spet gledal Tonca in potem pogledal Košana in Košanko. »Hm, hm ...« je še majal z glavo, nato pa se odkašljal in odločno rekel: »Košana, pri vsem tem nekaj ni v redu!«

»Kako mislijo, gospod?« je boječe vprašal Košana.

»Tako mislim; ali je ta Tonca božje delo ali je hudičeva utvara.«

Vsi so prestrašeno pogledali in prebledeli ob tej gospodovi besedi in molčali in čakali, kaj še pride.

»Tonca,« je nato trdo ukazal gospod, »zdaj pa pokaži, kako znaš postati neviden!«

Tonca ni hotel. Bal se je za svoje kapljice in zato ni hotel. Gospod bi mu jih vzal. Kako naj potem ljudem pomaga? Nihče jih še ni videl, nikomur jih ni pokazal, nihče ne ve še o njih, zakaj bi moral vedeti gospod? Saj bi se že napravil nevidnega, a zdaj, ko vsi gledajo vanj in bi videli stekleničico, ne! Če se postavijo na glavo, ne! Rajši se izmuzne iz izbe in zunaj se napravi nevidnega in se vrne domov. Pa potem ne bi mogel v mesto, kamor pojde Bernardek. In tudi nič ne bi se mogel več učiti. In šole morajo biti nekaj posebnega, ko so samo v mestu. Ne, domov še ne pojde. Si bo že kako pomagal, prisiliti pa ga ne morejo, da bi postal neviden.

Košana, Košanka in Bernardek so ga prosili, naj posluša gospoda.

Tonca ne in ne.

»Vidite, duhovnega gospoda ne posluša! To ni božje, hudičeva utvara je!« je bil gospod hud in obraz mu je postal kar mračen.

»O gospod, saj moli!« je povedala Košanka, da ovrže gospodovo trditev.

»Moli, moli,« je nejevoljno zagodrnjal gospod, »pretvarja se, da slepi ljudi!«

In je napravil gospod križ nad Toncem in nekaj govoril, česar niso razumeli...

In takrat so se vsi prekrizali in tudi Tonca.

»Vidijo,« je dejal Košana, »kako se zna lepo pokrižati. Predober je, da bi bil to, kar mislijo,«

Zdaj je bil pa gospod v zadregi. Res, pokrižal se je. Hudičeva utvara ne bo. Hudič beži pred križem, če pred drugim ne. Hm... hm... In samo dobro dela ljudem... Košana in Bernardka je ozdravil, Graparja rešil, graščaka kaznoval in mu pomagal, ko je dal besedo in pisanje, da bo boljši, in ga je res spremenil, in še z denarjem pomaga ljudem... Z denarjem... Hm, če bi ne bilo denarja! Denar je hudičeva iznajdba. Koliko gorja je že prinesel! To, to!

In je gospod po tem premišljevanju spet spregovoril, a ne več tako trdo.

»Naj bo že kakorkoli,« je rekel, »če obdržite Tonca pri hiši, glejte, da mi poveste, ako bi kdaj opazili kaj takega, kar bi ne bilo prav in bi bilo proti božji volji. To z denarjem tudi ni vse tako, da bi človek ne mislil kaj takega, kar je vse prej kot božje...«

»Saj je Bog ustvaril sonce in korenje in če Bog hoče, lahko vsak napravi iz sončnih kolobarčkov in iz korenja zlatnike!« se je na lepem oglasil s svojo modrostjo Tonca, da so se vsi zasmejali, tudi gospod, ki se je nato popolnoma pomiril, zakaj ob njegovih besedah se je spomnil besed iz sv. pisma: Iz ust otrok in dojenčev si sebi pripravil hvalo...

In gospod se je sklonil nad mizo, iztegnil roko, potrepljal Tonca po rami in ga še pobožal ter rekel:

»Prav si povedal, Tonca, prav. Res, Bog more vse in dopusti tudi take stvari, ki jih mi ubogi ljudje ne moremo razumeti. Kar lepo priden bodi, pa bo Bog nemara kdaj hotel, da tudi ti zrasteš in boš kakor drugi otroci.«

Tonca je bil vesel gospodovega priznanja in njegove prijaznosti in tudi Košanovi so se oddahnili in niso bili več v zadregi.

»Zdaj pa se moramo pogovoriti glede šole,« je nadaljeval gospod, ko se je obrnil h Košanu in Košanki in je povedal, da pojde o vseh svetih

v mesto in da bi tedaj vzel s sabo Bernardka. »Seveda, dobro bi bilo, če bi šel tudi ti, da boš vedel, kje imaš sina, ako bi ga hotel pozneje kdaj obiskati.« je končal gospod.

»Pojdem,« je dejal Košana. »Tudi zato, ker bo moral vzeti kaj s sabo in ne bo mogel sam nositi. Kar tako ga ne bomo poslali od doma.«

»In jaz bi tudi rad šel z Bernardkom,« se je oglasil Tonca.

Gospod se je zasmel in menil, da tako majhnih ne sprejmejo v šole in da so šole težke.

Tonca je bil poparjen in se ni več oglasil, dokler ni gospod odšel. Ves čas je mislil, kako bo Bernardek srečen, in ga je blagroval, da je velik in da more v šole. Kaj, če bi Bog zdaj hotel, da bi zrastel? Na to še ni doslej mislil. Gospod ga je spomnil. S kapljicami bo poskusil in želel, da zraste. Potem bo velik kakor Bernardek in pojde lahko v šole. Nihče mu ne bo branil...

In je Tonca še tisti dan poskusil in na vso moč želel, da bi zrastel in bil velik. Čakal je in čakal in hodil k Bernardku, se postavljaj vstric njega in gledal, do kam mu seže. Pa se ni premaknil. Do kolena mu je bil in nič več in je bil žalosten.

Pa ga je žalost tudi še tisti dan minila. Košana mu je obljubil, da ga vzame s sabo v mesto in da lahko ostane pri Bernardku, ako bo hotel in bo mogel biti neviden...

In potem so se Bernardku in Toncu dnevi vlekli in vlekli in nista mogla pričakati vseh svetih.

(Konec 2. dela.)

Fr. Kunstelj:

Na počitnice.

Oj z bogom zdaj, klopi strupene,
črna tabla, puste stene;
gospod učitelj, gospodična,
mar spričebala nam krivična!

V prostost se zlato razpršimo,
puščobo, dolgčas preženimo;
na trato, v tihi log med cvetke,
božje tetke,
v ringarajo, tja med ptičke,
božje stričke.

Potem pa z otcem, Mimi, Ivko,
po travico za našo sivko
in z dedkom v senco čebelnjaka.
Glej ga, spaka!
Daj medu nam, dedek sivi,
saj smo zaslužili!

